

новоустоличеног мита, на који се настављају елементи политичких и историјских догађаја. Иво Андрић приказан је као јунак беспрекорних дипломатских манира, али то овде није толико битно; битан је Андрић који егзистира унутар времена и простора у ком се ствара хиљадугодишњи рајх, битне су његове карактеристике писца, човека вишеградских лелујавих стаза, битан је његов однос према том хронотопу. Сама грађа романа јесте велики потенцијал и она се у *Каиновом оживљу* достојно искоришћава. Андрић постаје јунак који имплицитно разговара са Андрићевом поетиком посредством интертекстуалних веза, али и јунак који у себе инкорпорира поетике аутора, које опет не стоје наспрам Андрићеве поетике, већ напротив, оне су у специфичном односу неговања.

Рајко БЛАГОЈЕВИЋ

ГЕОПОЛИТИКА PAR EXCELLENCE

Ахмет Давутоглу, *Сџирајџијска дубина: међународни положај Турске*, превела Сенка Ивошевић Илек, Службени гласник, Београд 2014

У српској, релативно скромној издавачкој продукцији, када је реч о преводима иностране политиколошке литературе, ретки су моменти када светло дана угледа књига чији аутор није са Запада. Изузев више преведених дела неколико аутора из Русије (Дугина, Нарочницке, Примакова), наши издавачи су се скоро по правилу фокусирали на писце са енглеског, ређе немачког или француског говорног подручја. Такође, ретке су преведене књиге које за српску читалачку публику имају приближно једнаку теоријску и практичну вредност, односно оне у којима се паралелно излаже општи оквир сагледавања међународних односа и опсервира до најситнијих детаља политичка географија Балкана. Коначно, већ дуги низ година, није објављено политиколошко дело страног аутора које би по нивоу релевантности за српско друштво премашивало студију о којој ће се у овом приказу говорити. Због свега тога, српско издање књиге Ахмета Давутоглуа *Сџирајџијска дубина* представља важан догађај не само за наше издаваштво, већ и за домаћу академску заједницу.

О аутору ове књиге, рођеном 1959. године, довољно је рећи да је универзитетски професор, бивши министар спољних послова и актуелни премијер Републике Турске. Први пут, на турском језику, *Сџирајџијска дубина* је публикована 2001. године, и од тада је доживела преко осамдесет штампања, како напомиње у предговору нашег издања Бојан Бугаричић.

Давутоглуова књига није само детаљно разрађена платформа турске спољне политике на прелазу векова, већ истовремено и геополитичка

студија о Турској, Балкану, источном Медитерану, Кавказу, Блиском истоку и Средњој Азији. Концепт стратегијске дубине, Давутоглу је, претпостављамо, позајмио из војне стратегије, и он упућује на растојање између линије фронта једне од зараћених страна и њених кључних индустријских и популационих центара. Међутим, док је у војној науци овај појам дефанзивног карактера, јер указује на то колико једна држава може у случају агресије да жртвује простора како би добила на времену да се консолидује, када је у питању Давутоглуова студија, замисао стратегијске дубине је доживела суштинску трансформацију. Иако нигде у својој књизи не наводи прецизну дефиницију стратегијске дубине, ишчитавајући Давутоглуова запажања и рефлексije, може се недвосмислено утврдити, да је у питању простор на коме Турска, по његовом схватању, има историјско право и географску подлогу да активно делује и креира политичке прилике и међуетничке односе. Другим речима, реч је о областима које су биле део отоманске империје или о регионима на које је османлијска власт и култура извршила пресудан цивилизацијски утицај.

Основни ауторов напор усмерен је управо ка ревалоризацији и могућој утилизацији турске историје и географије, које Давутоглу третира као најстабилније елементе моћи једне државе. Овакво становиште турског премијера може да буде интригантно за српског читаоца, којег већ подуже време већина медија, интелектуалаца и политичара уверава како су у српском случају географија и историја само баласт а никако потенцијал који се може операционализовати у XXI веку. Давутоглу је развио и властиту формулу израчунавања моћи једне земље, наводећи како осим географије и историје, снагу једне земље још сачињавају становништво и култура (од стабилних чинилаца), потом економски, технолошки и војни капацитет (од потенцијалних чинилаца), уз тзв. неопипљиве елементе – стратегијски менталитет, стратегијско планирање и политичку вољу. У теорији међународних односа, он спада у ред ретких аутора који су покушали да осмисле сопствену оригиналну формулу којом се може дефинисати моћ државе и самим тим извршити њено рангирање.

Први део књиге посвећен је такође разјашњавању многобројних теоријских појмова, попут геополитичких зона, геополитичких предлинија, сфера и области интеракција. Поред тога, у односу на њихове тактичке и стратегијске способности, Давутоглу је државе класификовао на суперсиле, велике државе, регионалне силе и мале државе. Треба напоменути, да Давутоглу споменуте дистинкције и деобе појмова врши опрезно, методолошки и логички најчешће утемељено, што баш неће бити случај када буде разматрао конкретне геополитичке околности у турском ближем и даљем окружењу. Упада у очи да је турски аутор темељно проучио дела класика геополитичке мисли – Хелфорда Мекиндера, Алфреда Мехена и Николаса Спајкмана. Разматрајући геополитички положај савремене Турске, чини се, да су му нарочито били корисни

увиди Николаса Спајкмана, који је евроазијски континент поделио на две макроцелине – континентално језгро и ободну земљу (римленд), тврдећи како је управо та рубна земља или римленд, кључна област света, чијом се контролом стварају предуслови за глобалну доминацију. Поред Европе, у римленд спадају западна Азија, индијски субконтинент, Индокина, Кина и источни Сибир. Давутоглу оправдано сврстава Турску у област тзв. рубне земље, сматрајући да турски атрактиван геополитички положај омогућава вођење активне мултивекторске спољне политике, чија су крајња географска одредишта Кипар, Блиски исток, балканске земље, Кавказ и подручје Средње Азије (пет централноазијских бивших совјетских република). Све ове области представљају географско-историјско оваплоћење тзв. стратегијске дубине – геопростора на коме Република Турска може да се афирмише као регионална сила.

Давутоглу уочава, како су се распадом хладноратовског биполарног система створили геополитички вакууми у зони римленда, и како се новонастала ситуација директно тиче Турске. Она више не може да води реактивну или пасивну спољну политику, као што је то био случај после Другог светског рата, јер јој то њена географија више не дозвољава. Он запажа, да је савремена Турска и европска и азијска земља, балканска и кавкаска, блискоисточна и медитеранска у исто време. Сходно томе, њене геополитичке компетенције далеко надмашују њене међународно признате границе. У том смислу, Давутоглу не оставља код читаоца никакве недоумице – „одбрана Истанбула и источне Тракије почиње од Јадрана и Сарајева, а одбрана источне Анадолије и Ерзурума креће од северног Кавказа и Грозног” (стр. 77). У општем геостратегијском смислу, овој се тези нема шта замерити – што даље једна држава помери своје „линије одбране” тиме је сразмерно већа њена безбедност. У egzистенцијалном смислу, из угла писца овог приказа, чији су се преци тек пре стотинак година ослободили отоманске владавине, и еманциповали, и као људи, и као Срби, овај став, иако дубоко узнемирујући, заправо је отрежњујући и лековит.

Давутоглу такође не оставља било какву сумњу у погледу тога ко су турски (гео)политички фаворити на Балкану – „темељ политичког утицаја Турске на Балкану јесу муслиманске заједнице, баштиници Османског царства”, а два важна циља „турске спољне политике на Балкану јесу јачање Босне и Албаније” (134). Што се тиче перцепције српске политике током последње деценије XX века, она је недвосмислено негативна, и на више места у својој књизи Давутоглу спомиње српска етничка чишћења, неконтролисано насиље и масакре. Пристрасно посматрање политичких прилика задњих деценија на Балкану, толико је укорењено у Давутоглуовом „стратегијском менталитету”, да против таквих његових опсервација не вреди опширније полемисати.

Важно је напоменути, да се Давутоглу, наравно из перспективе турских интереса, врло добро сналази у политичкој географији наших про-

стора, за разлиku od већине западних, а и неких руских аутора. Његов став, како се веза Сарајево–Горажде мора ојачати и усмерити ка Зворнику и Фочи, како због онемогућавања поновне претње Србије Босни, тако и због веза „муслиманског бошњачког становништва средње Босне са Санџаком и Косовом, с којима дели исту судбину” (285), јасно говори о томе колико је турски премијер подробно проучио регионалну географију западног Балкана. Уколико би се, како он каже, цела источна Босна препустила Србима, то би значило „препуштање Бошњака сфери утицаја хрватског, а Санџака и Косова сфери утицаја српског елемента”. Када је реч о Косову, Давутоглу примећује, да оно „формира централну област везе између већински бошњачке осе Босна–Санџак и већински албанске осе Македонија–Албанија” (294). Давутоглу у ствари говори о реализацији пројекта тзв. зелене трансверзале, односно повезивања турскофилских и муслиманских етникума Балкана, који је значајан или већи део наше академске јавности и либералних интелектуалца одбацио и сврстао у теорије завере српске националистичке деснице. Због отворености турског аутора, њима објављивање ове књиге свакако неће ићи у прилог.

И када пише о континенталним проблемима и изазовима, Давутоглу износи интересантна запажања. Његова анализа односа површине и дистрибуције становништва у Азији, и могућих последица по Средњу Азију, односно његово спомињање налажења равнотеже између демографског вишка Кине и вишка природних извора Средње Азије и Сибира, сведоче да турски аутор има смисла и за сагледавање крупнијих геополитичких планова. Штета је што Давутоглу доста својих занимљивих и тачних опаски и коментара, увек ставља у контекст турских краткорочних и средњорочних интереса, тако да они често на крају своје експликације губе на уверљивости и објективности.

Осим исказане пристрасности, Давутоглуовој књизи могла би да се упутити и примедба која се тиче одсуства картографског елемента у њој. Читаоцу који не може добро да замисли географску карту Евроазије или неких њених делова, доста је тешко да прати скоро 470 страна текста препуног политичко-географских садржаја. Истинска геополитичка студија мора бити пропраћена адекватним мапама.

На крају, ваља упутити све похвале нашем издавачу – Службеном гласнику, главном уреднику, уреднику, преводиоцу и свима који су допринели да књига буде објављена у овим кризним и за издаваштво нимало лаганим временима. Већ након првог читања, може се поуздано рећи – труд се исплатио.

Небојша ВУКОВИЋ